

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Dinî Danışmanlık ve Rehberlik Yeterlikleri -Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Projesi-

FATMA ÇAPCIOĞLU

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

fatmacapcioglu06@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8315-6144>

HALİSE KADER ZENGİN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

zenginhalse@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9011-6933>

21. yüzyılla birlikte yaşanan hızlı değişim, hayatın pek çok alanında olduğu gibi, bireylerin sahip olması gereken bilgi ve becerilerde de farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Değişen dünyaya uyum sağlamak durumunda olan insan, yeni bilgi ve becerilere ihtiyaç duymaktadır. Bu beceriler arasında yaratıcılık, eleştirel düşünme, iş birliği, karar verme, bilgi ve medya okuryazarlığı, bilgisayar teknolojileri okuryazarlığı, esneklik, uyum sağlama, üretkenlik, sorumluluk gibi başlıklar dikkat çekmektedir.¹ Yetişmiş insanın özelliklerindeki bu değişim, onu yetiştirecek olan eğitim sistemlerinin de yenilenmesini gerekli kılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018 yılında yayınladığı 2023 vizyon belgesinde 21. yüzyıl becerilerine dikkat çekerek “Son yıllarda ise ‘21. yüzyıl becerileri’ diye adlandırılan ve bugün olmazsa olmaz küresel bir norm olarak görülen eğitim yaklaşımı; yaratıcılık, iletişim, takım çalışması, eleştirel düşünce gibi ‘yumuşak becerilerin kazanılması’ adı altında, insanın maddi dünyada başarabildikleri ışığında, gelişimi ve olgunlaşması anlayışını da-yatmaktadır.”² demektedir. Vizyon belgesinde eğitimin odak noktasına in-

¹ Bkz. Pınar Erten, “Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri,” *Millî Eğitim* 49: 227 (2019), s.35.

² MEB, “2023 Eğitim Vizyonu,” s.14,

http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf (10.04.2021).

san yerleştirilmekte ve 21. yuzyıla dair eğitim önerisi şu şekilde ifade edilmektedir: “2023 Eğitim Vizyonu’nun, 21. yuzyıla dair eğitim önerisi, 21. Yuzyıl Talim ve Terbiye Modeli şeklindeki çift kanatlı bir okumadır. Sadece beceri kazandırmak hayatı gōđüslemeye yetmemektedir. Gerekli olan insana ait evrensel, yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlaki ve millî tüm değerleri kapsayan ve kuşatan bir olgunlaşma, gelişme, ilerleme, değişim ve ahlak güzelliğidir.”³ Burada insanın maddi ve manevi bütünlüğüne dikkat çekilmektedir.

MEB, 2018’de yenilediği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretim programında, bilgi ve teknolojideki değişimin, yetiştirilmek istenen insan tipindeki değişime etkisini şu şekilde tanımlamaktadır: “Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır.”⁴ Bu tanımlamalar, isimlendirme aynı olmasa da 21. yuzyıl becerileriyle donanmış bireyin özelliklerine vurgu yapıyor görünmektedir.⁵ Bu da DKAB programlarının amaçlarında bu becerilerin geliştirilmesine yönelik bir çaba olduğunun göstergesi sayılabilir. Bunun yanında din eğitiminin genel amaçları çerçevesinde de bu becerilere atıflar görmek mümkündür. Nitekim insanın her yeni dönemde din ile ilgili yeni soruları olabilmekte, her birey kendi hayat serüveni içinde bu yeni sorulara cevap aramaktadır. İnsan karşılaştığı zor durumlarla başa çıkma yolları aramakta, bu durumlar din ile ilgili yeni sorgulamaları ve anlama biçimlerini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte bazı durumlarda din ile ilgili soruların arkasında, bireyin yaşantılarının etkisi bulunmaktadır. Ayrıca insanoğlunun varoluşundan itibaren sorduğu ve cevap aradığı kadim soruları da bulunmaktadır. İnsanın sadece maddi dünyasında değil, aynı zamanda manevi dünyasında da anlam bulma çabası her daim devam etmektedir. Din ve maneviyatla ilgili sorular da insanı meşgul etmektedir. Bu soruların bilhassa gençlik döneminde gelişim özellikleri çerçevesinde yoğunlaştığı ve bu dönemin ergenler için bir arayış dönemi olduğu bilinmektedir. Bunun yanında gençler, kimi zaman kendi tecrübelerinin etkisiyle geleneksel eğitim metotlarıyla çözümlenme imkanı bulunmayan birtakım anlama ve genellemeler yapı-

³ MEB, “2023 Eğitim Vizyonu,” s.15.

⁴ MEB, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9-12. Sınıflar Öğretim Programı),” s.1. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=319> (10.04.2021).

⁵ Bkz. Aybiçe Tosun, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin XXI. Yuzyıl Öğrenen ve Öğreten Becerilerini Kullanım Düzeyleri,” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24:42 (2019), s.295.

bilmektedirler. Böyle durumlarda öğretmenin, gencin amacının soru sormak olup olmadığını anlaması, çoğu zaman doğru soruları sorması, soru ve problem olarak görülen durumların arka planındaki yaşanmışlıkları fark etmesi önemlidir. Ayrıca öğretmenin, gencin anlam dünyasına ulaşabilmesinde bu farkındalığın önemini kavraması, öğrenci ile arasında ortak bir kavrama alanını oluşturması ve öğrencinin kendi algı dünyasına dair bir farkındalık geliştirmesine yardım etmesi önem arz etmektedir. İşte bu noktada geleneksel öğretmen yeterlikleri yanında birtakım özel yeterliklerin de işe koşulması gereklidir. Bu yeterliklerden biri *dinî danışmanlık ve rehberlik becerileridir*.

Din Eğitimi, dinî danışmanlık ve rehberlik beceri ve yöntemlerini de içerisinde barındıran bir eğitim alanıdır. Dinî danışmanlık bireyin hayata dair anlam arayışına katkı sunmayı amaçlamaktadır.⁶ Din eğitimi açısından insanın bu anlam arayışı sürecine yapılacak katkı çok önemlidir. Bireyin kimlik arayışında olduğu, fiziki ve ruhi değişime ve gelişime paralel olarak dinî gelişimde de canlanma yaşadığı ergenlik ise dinî gelişim açısından kriz ya da fırsat olarak değerlendirilebilecek bir dönemdir. Ergenlikteki dinî gelişim; dinî şuurun uyanışı, dinî bunalım ve şüpheler, dinî tutumların belirginleşmesi şeklinde üç safhada incelenebilir. Lise düzeyindeki gençler dinî gelişim sürecinin ikinci aşamasında bulunmaktadırlar.⁷ Bu doğal gelişim özellikleri haricinde, yaşanan zor ve beklenmedik durumların da bireylerin anlam arayışı sürecinde etkili olduğu muhakkaktır. Gençler kendilerini zorlayan bir olay ya da durumla başa çıkabilmek için çeşitli yollar aramaktadır. Bu arayışın ilk aşaması *soru sormaktır*. Sorunun muhatapları ise lise düzeyinde genelde DKAB öğretmenleri olmaktadır. Çeşitli araştırmalar, DKAB öğretmenlerinin öğretim sırasında öğrencilerin dinî soru ve problemlerine danışmanlık ve rehberlik yapmak durumunda kaldıklarını ortaya koymaktadır.⁸ Bunun yanında öğrenciler dinin inanç boyutuna dair pek çok soruyu da gündeme getirmektedir.⁹ Dolayısıyla günümüz din eğitimcileri dinî inanç ve dinî yaşayış konularında öğrencilerin pek çok sorusuyla karşılaşmakta-

⁶ Dinî danışmanlık ve rehberlik alanına dair Türkiye üzerine yapılan bir çalışma için bkz. Havva Sinem Uğurlu, "Dinî Danışmanlık Eğitimi: Amerika Örneği ve Türkiye Gereksinim Çözümlemesi Üzerine Nitel Bir Araştırma" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2017).

⁷ Emine Zehra Bilge ve Mustafa Naci Kula, "Liseli Gençlerin Dindarlık Eğilimi ve İyilik Algısı Arasındaki İlişki," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21:1 (2020), ss.217.

⁸ Bkz. Nazım Bayraktar, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Algıları" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2014); Aytekin Bulut, *Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık* (Ankara: DİB Yayınları, 2011).

⁹ Ayşe Betül Akdemir, "Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi," *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)* 8:1 (2020), ss.318-342.

dırlar. Bu sorulara verilecek literal cevapların tek başına yeterli olmadığı da tecrübe edilmektedir. Öğretmenlerin karşılaştıkları bu durumları doğru analiz edebilmeleri, öğrencilerin sorularının arka planında neler olabileceğine dair farkındalık oluşturmaları, doğru tavır ve iletişim kodlarını bilmeleri ve uygulamaları; öğretmenlerin dinî danışmanlık ve rehberlik yeterliklerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

21. yüzyılın eğitim ve din eğitimi alanında getirdiği yenilikler, Z kuşağı olarak nitelenen gençlerle iletişimde geleneksel yöntemlerin yetersiz kalması, lise düzeyi öğretmenlerinin gençlerin kimi zaman doğrudan dini, kimi zaman ise tamamen kişisel tecrübelerinin dinle ilişkilendirilmesi ile oluşan sorularına muhatap olmaları gibi durumlar Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim elemanlarından bir grup akademisyenin dikkatini çekmiş ve onları, lise düzeyi DKAB dersi öğretmenlerinin dinî danışmanlık ve rehberlik bilgi, beceri ve yetkinliklerinin geliştirilmesine yönelik bir araştırma projesi geliştirmeye yöneltmiştir. Projenin amacı lise düzeyinde DKAB öğretmeni olarak görev yapan din eğitimcilerinin dinî danışmanlık ve rehberlik bilgi, beceri ve yetkinliklerinin geliştirilmesidir.

Bu kapsamda öncelikle 2020 Eylül'ünde MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne proje başvurusu yapılmıştır. 2023 eğitim vizyonu çerçevesinde öğretmen yeterliklerinin artırılmasına yönelik bu proje, Din Öğretimi Genel Müdürü Dr. Nazif Yılmaz başta olmak üzere Din Öğretimi Genel Müdürlüğü şube müdürleri ve uzmanları tarafından ilgi ile karşılanmış ve projeye destek sağlanmasına karar verilmiştir. Yapılan müzakereler sonucu proje ismi "Eğitimde Rehberlik ve Destekleme Modeli (ERDEM) Rehberlik Programı 2020, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Dinî Danışmanlık ve Rehberlik Yeterlikleri -Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Projesi-" olarak belirlenmiştir.

Proje kapsamında öncelikle Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarından oluşan bir Araştırma Ekibi kurulmuştur. Bu ekipte Prof. Dr. İhsan apcıoğlu ve Dr. Havva Sinem Uğurlu yürütücü olarak, Doç. Dr. Remziye Ege, Doç. Dr. Rabiye Çetin, Doç. Dr. Halise Kader Zengin, Dr. Hadi Ensar Ceylan ve Dr. Fatma apcıoğlu araştırmacı olarak yer almıştır. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü bünyesinde ise Proje Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Ekibi oluşturulmuştur. Bu ekipte ise Din Öğretimi Genel Müdürlüğü uzmanlarından Dr. Şefika Mutlu, Abdullah Cevizci, Ahmet Polat ve Aslihan İlhan yer almıştır.

Araştırma projesinin ilk aşaması, DKAB öğretmenlerinin dinî danışmanlık ve rehberlik ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Eğitimde bir program tasarısı hazırlanırken ihtiyaçlara göre belirlenen kazanımlar, kazanımlara göre belirlenen içerik ve içeriğe göre belirlenen eğitim öğretim süreç ve etkinlikleri ile eğitimin sonunda bunların tamamına göre belirlenen değerlendirme süreçleri işletilmelidir.¹⁰ Her eğitim programının öncelikle belli ihtiyaçlar düşünülerek oluşturulması gerekliliğinden hareket eden araştırma ekibi, 2020 yılında Ankara’da görev yapan lise düzeyi DKAB öğretmenleri arasından amaçlı örneklem ve gönüllülük esasına göre seçilen sekizer kişilik iki ayrı grupla, ilki 25.09.2020 ve ikincisi 11.10.2020 tarihlerinde olmak üzere odak grup görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde öğrencilerin dinî danışmanlık ve rehberlik yeterliklerinin kullanılmasını gerekli kılan ihtiyaçları, öğretmenlerin gözünden belirlenmeye çalışılmıştır. Bu şekilde öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken dinî danışmanlık ve rehberlik yeterlikleri konusunda ihtiyacın ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda hazırlanacak eğitim programı için temel kazanım ve konuların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu görüşmelerde sorulacak sorular, araştırma ekibinin düzenli olarak yaptığı toplantılarda müzakere edilmiş, konuya dair yapılmış olan teorik ve alan çalışmalarının desteği ile hazırlanmıştır. Uzman görüşlerine başvurarak sorulara son hali verilmiştir. Görüşmeler Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde gerçekleştirilmiştir.

Odak grup görüşmeleri iki araştırmacının gözlemi, bir araştırmacının moderatörlüğü ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları ile gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerin analizinde “içeriğe” odaklanılarak olay veya süreci derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu veriler betimsel içerik analizine tabi tutulmuş ve DKAB öğretmenlerinin eğitsel ihtiyaç alanları belirlenmiştir. İhtiyaç alanlarının belirlenmesi sürecinin geçerlik ve güvenilirliği; iki araştırmacının verileri ayrı olarak kodlaması, üçüncü bir araştırmacının bu kodlamalardaki tutarlılığı kontrol etmesi ve sonuçta benzer kodlara ulaşılması ile sağlanmıştır. Daha sonra ihtiyaç alanlarına dair belirlenen temel konular, araştırma ekibi ile yapılan müzakereler sonucunda temel dört alana ve alt alanlara ayrılmıştır. Eğitim programının oluşturulmasında verilecek derslerin amaç, kazanım ve içeriğinin belirlenmesinde bu alanlar esas alınmıştır. Projenin ilk aşaması, ihtiyaç analizi raporunun oluşturulması ile tamamlanmıştır. İhtiyaç analizi sonucunda veriler şu konu alanları altında toplanmıştır:

¹⁰ Bkz. Özcan Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2007).

- 1- **Psikoloji ve Din Psikolojisi Alanı:** Bu tema kapsamında; öğrenciyi tanıma, gençlerle iletişim becerileri, gençlik dönemi dinî ahlaki kişilik gelişimi, gençlik dönemi problemleri, dinî başa çıkma, kimlik bunalımı, yas ve kriz durumları, ğretmen ve ğrenci duygu kontrolü alt temaları yer almıştır.
- 2- **Din Eğitimi ve Din Sosyolojisi Alanı:** Bu tema kapsamında; DKAB ğretmenlerinin rolü, değer ğretimi, teori-pratik açmazı, çevre ve kültürün birey üzerindeki etkisi, yeni nesil gençlerin sosyolojisi alt temaları yer almıştır.
- 3- **Kelam-Felsefe Alanı:** Bu tema kapsamında; inanç (Allah, ateizm, deizm), kötülük problemi, din-bilim tartışmaları, özgür irade, kader, Allah'ın adaleti, sabır, tevekkül, imtihan vb. kavramlar, hayatı ve ölümü anlamlandırma alt temaları yer almıştır.
- 4- **Fıkıh Alanı:** Bu tema kapsamında; fetva dili ile danışmanlık dili ayrımı, fıkıh geleneği, fıkıh- hayat ilişkisi, gençlik ve cinsiyet tartışmaları alt temalar olarak yer almıştır.

İhtiyaç analizinde öğretmenlerin öncelikle dinî sorulara cevap verme konusunda hem büyük bir sorumluluk ve zorunluluk hissettikleri, hem de bu sorumluluğu hakkıyla yerine getirme konusunda kaygı duydukları anlaşılmıştır. Bu noktada DKAB ğretmeninin rolü ve sınırlarına dair bir ihtiyacın belirdiği görölmüştür. Yeni neslin farklı özellikleri onlarla kurulacak iletişim dilini de değiştirmektedir. Bu kapsamda gençlerle iletişim konusunda hem psikolojik hem de sosyolojik bir bakış açısının geliştirilmesine yönelik bir konu alanı belirlenmiştir. Gençlerin yaşadıkları çeşitli kriz durumları onların din ile ilgili sorgulamalarına yansımakta, üstelik bu durumlarda öğrencilerin müracaat kaynağı genellikle DKAB ğretmenleri olmaktadır. Bunlar arasında yas, kayıp, ihmal ve istismar konuları öğretmenlerin sık karşılaştığı problemler olarak ortaya çıkmıştır. DKAB ğretmenleri, dinî şüphe ve arayışın zirvede olduğu ergenlik dönemindeki öğrencilerine yönelik peygamber örnekliliği, ahlak ve değer ğretimi gibi konularda çeşitli problemlerle karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Teori pratik açmazı olarak tanımlanan bu alan da bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir. Lise ğrencilerinin özellikle inanç konularında çeşitli sorgulamalar yaptıkları ve DKAB ğretmenlerine sorular sordukları çeşitli alan araştırma sonuçları¹¹ ile de örtüşmektedir. İhtiyaç analizinde öğrencilerin; öğretmenlerine kötülük problemi, kader-tevekkül, ateizm, deizm, din-bilim karşılaşması, evrim teorisi, hayatın ve ölümün anlamı gibi kelam ve felsefe alanına yönelik çeşitli sorular yönelttikleri tespit edilmiştir. Bu konu alanları Kelam-Felsefe ana başlığı al-

¹¹ Akdemir, "Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi," ss.318-342.

tında ele alınmıştır. Öğretmenlerin karşılaştıkları bir başka konu alanı ise fıkıh olarak tespit edilmiştir. Öğrenciler, günlük hayatta karşılaştıkları pek çok durumla ilgili “sevap mı günah mı?” şeklindeki sorularını DKAB öğretmenlerine yöneltmektedirler. Bu soruların temelinde ise öğrencilerin bilişsel olarak teolojik bilgi alma ihtiyacının ötesinde, yaşamsal tecrübelerinin etkisi de bulunabilmektedir. Öğretmenlerin bu durumu fark etme konusunda birtakım sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğretmenlerin öncelikle, bu tür soruların nedenlerini düşünmeleri gerekliliğine dair temel bir bakış açısına ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Ayrıca, varoluşsal sorular ve fıkıh geleneği yanında cinsiyet tartışmaları gibi oldukça popüler tartışmalarda da öğretmenler, dinî danışmanlık ve rehberlik becerilerine ihtiyaç duymaktadırlar.

Projenin ikinci aşaması, ihtiyaç analizi raporuna göre eğitim tasarısının hazırlanması ve eğitimlerin gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede derslerin isimleri ve elde edilecek kazanımlar belirlenmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir husus ders isimlerinin oldukça uzun olmasıdır. Bu durum eğitim sürecinde, eğitim programına katılan öğretmenler tarafından da dile getirilmiştir. Bu seçimin araştırma ekibinin bilinçli bir tercihi olduğunu belirtmek gereklidir. Nitekim dersin hangi kapsamda olduğunu ve içeriğini oluşturan temel noktaları, uzun ders isimleri ile katılımcı öğretmenlere aktarma istek ve gerekliliği hissedilmiştir. Bu çerçevede ikişer saatlik toplam 15 ders belirlenmiştir. Bu dersler ve eğitimciler şu şekildedir:

1. “21. yüzyılda DKAB Öğretmeni Kimdir? DKAB Öğretmeni Yeterliklerine Yeni bir Bakış Mümkün mü?” / Prof. Dr. Nurullah Altaş - Doç. Dr. Remziye Ege
2. “Dinî Danışmanlık ve Rehberlik Yeterlikleri Nelerdir? DKAB Öğretmeni Bu Yeterlikleri Niçin, Nerede, Ne Zaman, Nasıl Kullanabilir/Kullanmalıdır?” / Doç. Dr. Remziye Ege - Dr. Havva Sinem Uğurlu
3. “Gençlik Dönemi ve Yeni Nesil Gençlik” / Prof. Dr. Asım Yapıcı
4. “Gençlerin Sosyolojisini Tanımak ve Gençlerle İletişimde Öne Çıkması Gereken Beceriler” / Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu
5. “Düğümü Kördüğümüne Dönüştürmemek: Din Anlatımlarında Dil ve Yaklaşım” / Hüseyin Öresin - Dr. Hadi Ensar Ceylan
6. “Gençlik Dönemi Zor Konularına Din Psikolojik Yaklaşım” / Doç. Dr. Naci Kula
7. “Gençlik Dönemi Yas ve Kriz Durumları ile İhmal ve İstismar Vakalarına Yaklaşım” / Dr. Öğr. Üyesi Elif Kara

8. "Gençlere Değer Öğretiminde ve Teori-Pratik Uyumunu Gerçekleştirmede Çıkış Noktalarımız Neler Olmalı?" / Prof. Dr. Cemal Tosun
9. "Dine İtirazların Odağında Bilim", Dr. Öğr. Üyesi Yasin Ramazan Başaran
10. "Gençlere Yönelik Din Öğretiminde Ayet ve Hadislerin Derslere Konu Edilmesi", Dr. Öğr. Üyesi Suat Koca
11. "İnancın/ Dinin Doğası ve Hakikati", Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün-Doç. Dr. Rabiye Çetin
12. "İslam İnanç Esaslarına Dair Sorular", Prof. Dr. Mahmut Ay- Doç. Dr. Rabiye Çetin
13. "Allah-Alem-İnsan İlişkisi", Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün- Doç. Dr. Rabiye Çetin
14. "Gençlik ve Cinsiyet Tartışmaları", Doç. Dr. Oğuzhan Tan- Dr. Hadi Ensar Ceylan
15. "Gençlerin Varoluşsal Problemleri ve Fıkıh Geleneği", Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Bayraktar- Dr. Hadi Ensar Ceylan
16. "Uygulama Dersleri", Doç. Dr. Remziye Ege- Dr. Öğr. Üyesi Elif Kara- Dr. Havva Sinem Uğurlu-Dr. Fatma apcıoğlu- Dr. Gökhan Ergür

Ders içerik ve kazanımlarının belirlenmesinin ardından dersleri kimlerin vereceğine dair yine proje araştırma ekibi ile toplantılar yapılmıştır. Tespit edilen eğitimci isimleri Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne sunulurak kurumun katkısı ve onayı alınmıştır. Sonuç olarak 7 farklı üniversite ve 2 kamu kurumundan toplam 19 eğitimci rehberliğinde, 05.02.2020 ve 25.01.2021 tarihleri arasında çevrimiçi olarak teorik derslerin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Eğitim programının netleşmesinin ardından MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara ilindeki lise dengi tüm okullara 21.09.2020 tarihli yazısı ile duyuruya çıkmış ve programa katılmak üzere DKAB öğretmenlerinden başvuru almıştır. Katılımcılar projenin kapsamına uygun olarak sadece lise düzeyinden seçilmiştir. Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne 167 öğretmen eğitime katılmak için başvuruda bulunmuştur.

Çevrimiçi dersler MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün sunduğu ve koordine ettiği uzaktan eğitim imkanları ile gerçekleştirilmiştir. Teorik derslerdeki katılım genel olarak 100-150 arasında değişkenlik göstermiş ve son uygulama dersine kadar 100 kişinin altına düşmemiştir. Bu oran, 3 hafta boyunca bazı günler sabah ve öğleden sonra şeklinde devam eden bir uzaktan eğitim programı için oldukça yüksek kabul edilebilir.

Toplam 30 saatlik teorik derslerin ardından 11-13.02.2021 tarihleri arasında 10 saatlik uygulama eğitimleri yine çevrimiçi yapılmıştır. Bu uygu-

lama eğitimlerinin içeriği, teorik derslerin katılımcı gözlem yoluyla izlenmesi ve teorik derslerde katılımcılar tarafından ortaya konan örneklerin ve sorunların uygulama örnekleri haline getirilmesi ile belirlenmiştir. Dinî danışmanlık ve rehberlik becerilerinin geliştirilmesinde, bu becerilerin uygulanabileceği örnekler üzerinde yapılacak tartışmaların ve öğrenme sürecine öğretmen katılımının önemi büyüktür. Eğitim programının amacı ile bağlantılı olarak teorik dersler uygulama dersleri ile desteklenmiş, katılımcılar kendi yaşadıkları/yaşayabilecekleri durumlarda gençlerle kuracakları iletişim ilkeleri ile farklı durumlarda nasıl tavır göstereceklerine dair örnekler üzerine tartışma imkanı bulmuşlardır. Eğitim programının tamamlanmasının ardından Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, hem katılımcı öğretmenlere hem de araştırma ekibi ve eğiticilere katılım belgelerini takdim etmiştir.¹²

Projenin son aşaması eğitim programının izlenmesi ve değerlendirilmesidir. Her eğitim programı aslında uygulandığı anda geliştirmeye açık hale gelmiş demektir. Ayrıca eğitimin çok önemli bir aşaması değerlendirme aşamasıdır. DKAB öğretmenlerinin dinî danışmanlık ve rehberlik yeterliklerinin geliştirilmesi için uygulanan eğitim programının da verimliliğinin ve etkililiğinin artırılması, ancak katılımcılardan alınacak geri dönütler ile iyileştirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda eğitim programı paydaşları odağa alan “Katılımcı Odaklı İhtiyaca Cevap Verici Program Değerlendirme Modeli”¹³ çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle değerlendirme çerçevesi belirlenmiş, değerlendirmede ele alınacak konu ve sorunlar tespit edilmiş, değerlendirmeyi yönlendirecek sorular belirlenmiş, her dersin ardından katılımcı öğretmenlere dersin değerlendirilmesine yönelik çevrimiçi formlar gönderilmiş, eğitim programına yönelik görüş ve düşüncelerini iletmeleri istenmiştir. Bunun yanında teorik dersler araştırmacı ekip tarafından katılımcı gözlem ile izlenmiş ve bu veriler analiz edilmiştir.

Projenin bitiş tarihi Haziran 2021 olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede bu tanıtım yazısı eğitim programının sonuç raporunun yazıldığı ve MEB’e gönderilmek üzere tamamlandığı bir dönemde kaleme alınmıştır. Her der-

¹² MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün haberi için bkz. <http://dogm.meb.gov.tr/www/ankara-universitesi-ilahiyat-fakultesine-tesekkur-ve-hayirli-olsun-ziyareti/icerik/1178>; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin haberi için bkz. <http://www.divinity.ankara.edu.tr/?p=20477> (19.03.2021)

¹³ R. E. Stake’in program değerlendirme alanı için geliştirmiş olduğu “Katılımcı Odaklı İhtiyaca Yönelik” modeli için bkz. Tuba Gökmenoğlu, “Geniş Açık: Modeller ve Yaklaşımlar Açısından Türkiye’de Program Değerlendirme Çalışmaları,” *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi* 4:7 (2014), ss.55-70.

sin sonunda katılımcıların doldurdukları değerlendirme formlarına göre, eğitim programının öğretmenlerin beklentilerini büyük ölçüde karşıladığı, meslek hayatlarında karşılaşacakları durumlarda Z kuşağı olarak nitelenen yeni nesille nasıl iletişim kuracakları konusunda kendilerinde bir farkındalık oluşturduğu, mesleklerini icra etme konusunda onları motive ettiği, eğitim programının dinî danışmanlık ve rehberlik becerileri konusunda farkındalık oluşturarak katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında teorik derslerden oldukça istifade ettiklerini belirten katılımcılar, uygulamalı derslerin daha fazla olmasını, örnek durumlar üzerine etkileşimli çalışmaların daha fazla gerçekleştirilmesini, bu tür eğitimlerin ğretim yöntemleri ve materyal geliştirme gibi farklı konularda genişletilmesini, yaygınlaştırılmasını ve öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin yükseltilmesi için belli periyodlarla devam ettirilmesini talep etmektedirler. Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde eğitim programının büyük ölçüde başarıya ulaştığı görülebilir. Bu kanaat, dersler sırasında yapılan gözlemlerle de pekiştirilmiştir.

Her eğitim programının belli noktalarda iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Katılımcı görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin, yaşadıkları problemlerin gündeme alındığı ve bizzat katılım sağlayabilecekleri öğrenme ortamlarını tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca onlar, hemen kullanabilecekleri pratik ve hızlı sonuç verecek cevaplar istemektedirler. Bu istekler, yetişkin bir eğitim programının genel beklentileri ile de uyumludur. Bunun yanında katılımcı sayısının oldukça fazla olduğu ve evrimii düzenlenen bir eğitim programının, bu beklentileri tam olarak karşılama konusunda sınırlı kaldığı da söylenmelidir. Daha küçük gruplarla yüz yüze yapılacak eğitimlerin katılımcıların bu beklentilerine cevap verebileceği umulabilir. Ayrıca dinî danışmanlık ve rehberlik becerilerinin geliştirilmesine dair verilecek bir eğitim, belli durumlara belli cevapları öğretecek bir program da olamaz. Nitekim her ğrenci biriciktir ve her öğrencinin tecrübesi de biriciktir. Bu, DKAB ğretmenlerinin karşılaştıkları her yeni durum karşısında belli ilkeler çerçevesinde doğru hareket tarzını yeniden keşfetmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu süreç, sadece öğrenciler/gençler için değil, aynı zamanda eğitimciler için de yepyeni öğrenme ortamlarının oluşması demektir.